

מישחק הכדורעף: 'מודל הוראה מורחב' (II)

ד"ר מרק ורטהיים; ד"ר ישראל הררי - המכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט

העקרונות הכלליים של 'מודל הוראה המורחב' הוצגו במאמר הקודם יחד עם יחידת ההוראה הראשונה מבין שלוש המבוססות על המודל המורחב. מאמר זה, האחרון בסדרה כולה שפרשה את הגישה האינטגרטיבית ללימוד מישחק הכדורעף, מתמקד בשתי היחידות הנותרות. מודל ההוראה המורחב משלב למעשה את שלוש הגישות העיקריות להוראה: גישת המיומנויות, הגישה האינטגרטיבית וגישת המישחק. הדגש הניתן במודל להיבט החברתי ולשיתוף הפעולה בין השחקנים מכוון לדחף הבסיסי של כל לומד לשחק. השימוש במישחקים עם- (חבר) ורק לאחר מכן במישחקים נגד- (היריב) מאפשר לכל משתתף להיות פעיל בשיעור וליטול חלק במישחק*.

הערה בתחתית העמוד:

* פירוט הגישה האינטגרטיבית, הכוללת 8 קבוצות המישחקים, מהלכי המישחק ותהליכיו ועקרונות המישחק עם- והמישחק נגד- - ראה המאמרים הקודמים בסדרה, גיליונות אוק', דצמ' 2002, פבר' 2003).

יחידת הוראה מס' 2 (שיעורים 7-12)

כמו יחידת ההוראה מס' 1, גם יחידות 2 ו-3 כוללות 6 שיעורים כל אחת ובסך-הכול 18 שיעורים. שלושת השיעורים הראשונים של היחידה השנייה מתמקדים בלימוד הנחתה וחסמה ושני השיעורים האחרונים בשילובן במישחק. בד בבד ממשיכים ומרחיבים את המיומנויות שנלמדו קודם לכן, וזאת כדי ליצור בסיס למהלכי המישחק ולתהליכיו. המיומנויות שנלמדו ביחידת ההוראה הראשונה מתורגלות בחלק המכין הספציפי של השיעור ומיומנויות החדשות בחלק העיקרי. קבוצות המישחקים 4-7 עומדות במרכזה של יחידת ההוראה השנייה.

שיעור מס' 10

להלן דוגמה של שיעור כדורעף (שיעור מס' 10) במסגרת יחידת ההוראה השנייה על-פי יעדים המאפיינים יחידה זו ובהמשך פירוט של מערך השיעור.
הנושא: לימוד מהלכי המישחק ותהליכיו באמצעות מישחקי מיני כדורעף.
יעדים בתחום הגופני: שיפור מהלכים ותהליכים במישחקים אלו באמצעות שילוב המיומנויות שנלמדו.

יעדים בתחום הקוגניטיבי: הכרת המאפיינים של מהלכי המישחק ותהליכיו: החוקים המשמעותיים ותפקידיו של כל משתתף במישחק הנלמד (לדוגמה, חשיבות מיקומו של המגיש במהלך הספציפי).

יעדים בתחום החברתי: עידוד לשיתוף פעולה עם עמיתים לקבוצה (באמצעות הדגשת שלוש הנגיעות, מתן ניקוד על שיתוף כל הלומדים במהלך המישחק וכד').

החלק המכין

מטרת המשימה	המבנה הארגוני	תיאור המשימה	נקודות להדגשה
חימום והעלאת הדופק	בני-הזוג מפוזרים באופן חופשי במגרש	מסירות (זריקה ותפיסה) בין בני-הזוג תוך תנועה במגרש	התמודדות בתרגול בתנועה עם בן-זוג
חזרה על שילוב של מכת הפתיחה והקבלה (עפ"י הגישה האינטגרטיבית)	זה מול זה על קו ה-3 משני צידי הרשת	כל אחד בתורו מוציא מכת פתיחה תחתית. בן-הזוג מקבל בקבלה תחתית	על הלומדים לפתח חשיבה טקטית ובהתאם לכך לכוון את מעוף הכדור ועוצמתו
החלק העיקרי			
תרגול תנועה לכיוון הרשת לאחר הקבלה (1+1)	זה מול זה על קו ה-3 משני צידי הרשת	א' מוציא מכת פתיחה ועובר בריצה מתחת לרשת; ב' מקבל בתחתית ומוסר לא' התופס את הכדור	בהדרגה מגדילים את טווח מכת הפתיחה
שיתוף פעולה עם חבר לקבוצה (מישחק 2+2) (הגישה האינטגרטיבית)	2 זוגות משני צידי הרשת	א' מוציא מכת פתיחה ואחד מבני-הזוג מקבל בקבלה תחתית, מסירה עילית בין השניים והעברת הכדור לזוג השני (תהליך מישחק הכולל 3 מהלכים)	שימוש בחוקי המישחק. המתקדמים עשויים לעבור למישחק נגד- (היריב)

שיתוף פעולה בקבוצה (מישחק 3+3) (הגישה האינטגרטיבית)	שלישיות משני צידי הרשת	א' מוסר לב' מסירה עילית, ב' כנייל לג' וזה מוסר מסירה מדויקת לצד שני (כדי לאפשר הצלחה ברצף המישחק)	העברת כדור 6 פעמים ברציפות מקנה נקודה לקבוצה (המישחק לא נעצר). המורה קובע את משך המישחק
מישחק 3X3; מבצעים חילוף עם כיוון השעון (גישת המישחק)	שלישיות משני צידי הרשת	המישחק יכול את המיומנויות שנלמדו, כולל הנחתה וחסירה	מעבר למישחק נגד-חשוב לשנות את הרכבי הקבוצות כדי שכולם ישחקו עם כולם
מישחק 4+4 (תרגול תהליך המישחק עפ"י הגישה האינטגרטיבית)	רביעיות משני צידי הרשת	לכל חברי קבוצה א' כדור. מס' 1 מוציא מכת פתיחה, וקב' ב' מנסה ליצור תהליך-מישחק שלם עד שהכדור עובר את הרשת (שלוש נגיעות); חילוף	הדגשת שיתוף הפעולה במעבר מקבלה להתקפה. למתקשים ניתן להציע זריקה ו/או תפיסת כדור במקום מיומנויות כדורעף
החלק המסיים			
מישחק היתולי - 21 במעגל	6-5 שחקנים במעגל משני צידי הרשת	21 מסירות רצופות מבלי שהכדור ייפול על הקרקע	שימוש במיומנויות הכדורעף שנלמדו בשיעורים. אין לשתף יותר מ-6 לומדים במישחק

יחידת הוראה מס' 3 (שיעורים 13-18)

הפעילות המרכזית ביחידת ההוראה השלישית היא מישחקים לפיתוח תהליכי המישחק: מישחק עם- תוך שימוש בקבוצות המישחקים 4-7, ובהדרגה מעבר למישחק נגד- על-פי גישת המישחק: בעיקר שימוש בשיטות המישחק הבסיסיות 6: 0: 4: 2-, תוך התמקדות בשיטת **הקבלה** הבסיסית של מכת הפתיחה - W ובשיטת **ההגנה** הבסיסית '6' קדימה' או בכינויה '1: 2: 3' (שחקן בעמדה מס' 6 ניצב תמיד מאחורי החוסם). גישת המיומנויות וקבוצות המישחקים 1-3: 6- (עפ"י הגישה האינטגרטיבית) באות לידי ביטוי בעיקר בחלק המכין של השיעור.

ההתנסות במישחק המלא (6X6) מלווה בבקרה של בניית התהליכים: מעבר מקבלת מכת פתיחה להתקפה ומעבר מהגנה להתקפה. המורה ידגיש תחילה את המעבר ממישחקים נגד- ללא הנחתה וללא חסימה למישחקים נגד- בשילוב הנחתה, חסימת יחיד וחסירה זוגית. כמו כן יודגש התיאום בין החסימה להגנה. תרגול המיומנויות ושיפורן מבוצעים בחלק המכין של השיעור.

שיעור מס' 13

להלן דוגמה של שיעור כדורעף (13) המאפיין את יחידת ההוראה השלישית, ובהמשך פירוט מערך השיעור:

הנושא: מעבר מקבלת מכת הפתיחה בשיטת ה-W להתקפה.

יעדים בתחום הגופני: מישחק בשיטת ה-W.

יעדים בתחום הקוגניטיבי: הכרת שיטת ה-W: התפקידים בכל עמדה, החוקים הרלוונטיים לעמדת המגיש ועמדות השחקנים בזמן הקבלה.

יעדים בתחום החברתי: השתתפות של כל חברי הקבוצה בבניית מהלכי המישחק ותהליכיו.

החלק המכין

מטרת המשימה	המבנה הארגוני	תיאור המשימה	נקודות להדגשה
הסבר שיטת הקבלה W	הלומדים מרוכזים ליד הלוח ולאחר מכן עוברים למגרש	המורה מסמן על הלוח את העמדות על פי שיטת ה-W ומסביר את עקרונותיה. מעבר למגרש ללימוד ולתרגול העמדות תוך שימוש במסירות (זריקה ותפיסה) בשיטה זו	הקפדה על מיקום נכון בקו האחורי והקדמי ומיקום המגיש (שאיננו חלק מה-W)
חימום והכנה לפעילות (תרגול המיומנויות שנלמדו בעבר)	זוגות: א' על קו ה-9 וב' על קו ה-3	מסירות כדורעף בין בני-הזוג תוך תנועה לפנים ולאחור (שימוש במיומנויות שנלמדו)	מעבר מתרגול של מיומנות אחת לשילוב ולרצף של 3 מיומנויות עפ"י סדר מהלך המישחק
תרגול מהלך מישחק (קבלה והגשה) עם בן-זוג [גישת המיומנויות ולאחר מכן הגישה האינטגרטיבית (מישחק 1+1); מהלך ראשון בתהליך המעבר מקבלת מכת	זוגות במפוזר (ללא רשת ביניהם) ולאחר מכן על קו ה-3 משני צידי הרשת	א' מוציא מכת פתיחה ורץ ועובר מתחת לרשת; ב' מקבל בתחתית ומוסר לא' המגיש בחזרה לב', וזה מנתר ותופס את הכדור	הדגשה של הצלחת התהליך; ניתן להעלות את דרגת הקושי על-ידי שינוי כיוון הכדור ועוצמתו במכת הפתיחה ובקבלה

פתיחה להתקפה]			
החלק העיקרי			
הדגשה על מסירות גבוהות ומדויקות שיאפשרו הצלחה בקבלה ובדיוק של ההגשה. אין להקשות על בן-הזוג. כדי להקל על הלומדים ניתן לבצע את התרגיל בשלישיות	א' מוציא מכת פתיחה ועובר מתחת לרשת; ב' מקבל ומוסר בחזרה לא' המגיש את הכדור לפניו או לאחור. ב' צריך לנוע במהירות ולתפוס את הכדור	זוגות משני צידי הרשת, שניהם ניצבים על קו ה-3-	תרגול קבלה וצורות הגשה שונות להנחתה [1+1 - מהלך שני]
דגש על ביצוע תהליך שלם תוך שיתוף כל ה-3. למתקשים המורה יאפשר למסור במקום להוציא מכת פתיחה ו/או לתפוס אל הכדור במקום לקבל בתחתית ו/או להעבירו מעבר לרשת במסירה עילית במקום להנחית. תהליך שלם מזכה בנקודה.	א' מוציא מכת פתיחה; אחד מהשלישייה מקבל ומוסר למגיש הממשיך במסירה עילית לשלישי המנחית במדויק לאחד מחברי הקבוצה הניצבים מעבר לרשת	3+3 משני צידי הרשת; המגיש בעמדה 3 והשניים האחרים משמאלו ומימינו על קו ה-3-	תרגול קבלת מכת פתיחה, הגשה והנחתה בשלישיות [3+3 (תהליך שלם)] לאחר שהלומדים הצליחו לבצע תהליך שלם במישחק עם- המורה יתמקד במישחק נגד- (3X3)
ביצוע חילופים כדי שכל השחקנים יתרגלו בכל העמדות. הניקוד - על-פי ההצלחה בביצוע תהליך שלם	כל אחד מקב' א' מוציא בתורו מכת פתיחה ממקומות שונים על קו הרוחב, קב' ב' מקבלת בשיטת הקבלה W (ניתן לגוון את מטלות מכת הפתיחה באמצעות הכוונת הכדור למקום מסוים במגרש או לעמדה ספציפית)	חברי קבוצה א' עומדים על קו הרוחב, חברי קב' ב' מסודרים ב-W (מס' 4-2 בקו הקדמי, 3 מגיש, 1 ו-5 בקו האחורי)	שיפור תהליך המעבר מקבלה להתקפה (מישחק 6X6) לימוד התהליך יתפתח ממישחק כדורשת שיתחיל במסירה ובתפיסה וימשיך בהוספת מיומנויות הכדורעף
על הקבוצה המקבלת לבצע שלוש נגיעות בקבלה. תהליך שלם מזכה בשלוש נקודות	מישחק מלא תוך שימוש בחוקי הכדורעף ובתפקידים בעמדות השונות שנלמדו בשיטת הקבלה W	השחקנים בעמדת W בקבלת מכת הפתיחה	מישחק 6X6

הערכה רפלקטיבית של תהליך ההוראה- למידה

במהלך ההוראה המורה ישתמש במגוון כלים לצפייה ולמעקב אחר יישום עקרונות המודל. מסד תתונים זה ישמש אותו ככלי לחשיבה ולהערכה רפלקטיבית במהלך השיעור ולאחר סיומו.

בקה והערכת הגישות להוראה

1. במהלך השיעור המורה יבדוק, באמצעות שאלות ללומדים, אם הם מבינים את הנושא הנלמד ואת תרומתו לשיתוף הפעולה ביניהם כבודדים וכקבוצה.
2. תיבחן איכות בחירת המשימות ויישומן באמצעות מספר הילדים הפעילים בכל משימה (ללא קשר לאיכות הביצוע).
3. המורה יודא שלכל לומד ניתנת הזדמנות לשחק עם כל שאר השחקנים ולאחר מכן נגדס ללא קשר ליכולתו האישית.
4. המורה יבדוק אם אכן מידות המגרש וגובה הרשת, גודל הקבוצות והמישחקים והחוקים שהוא משתמש בהם מתאימים ליכולת המישחק המתפתחת של הלומד.
5. ייבדק הרצף התנועתי: בתנועה אל הכדור, בביצוע המיומנות ובהמשך התנועה לאחר ביצוע המשימה בהתאם להתפתחות המישחק.
6. ייבדק פיתוח מהלכי המישחק על-פי סדר המיומנויות כפי שהן מופיעות במישחק.
7. ייבדק המעבר ממישחקים קטנים לגדולים בהתאם לגישה שבה משתמש המורה.
8. המורה ייתן דעתו לבעלי היכולת הגבוהה ויאפשר מצבים במישחק המאפשרים להם לבטא את יכולתם אישית (באמצעות מישחק נגד, תרגול מיומנויות מתקדמות).
9. המורה יודא שההנאה וההניעה נשמרים ברמה אופטימלית - של הפרט ושל הקבוצה.

הערכת המודל המורחב (השילוב בין הגישות)

1. ייבדק השימוש בשלוש הגישות ברצף ובקצב המתאימים ליכולת הלומדים.
2. תיבחן ההקפדה על יחס נכון בין הגישות בכל שיעור (מבחינת הזמן והתוכן).
3. המורה יבדוק אם המישחקים שבחר (עפ"י הגישה האינטגרטיבית) תורמים הן לשיפור המיומנות והן לשילובה במצבי מישחק.

4. ייבחן השילוב של מישחקים עם- (עפ"י הגישה האינטגרטיבית) לשם הגברת המוטיבציה ויכולת ההצלחה של הלומדים ומעבר הדרגתי למישחקים נגד-.

סיכום (הסדרה כולה)

בסדרת מאמרים זו הוצג מודל ייחודי - מורחב - להוראת מישחק הכדורעף למתחילים. במרכז המודל עומדת הגישה האינטגרטיבית שבעזרתה ניתן להתגבר בקלות רבה יותר על קשיים שהמורה נתקל בהם בתהליך הלימוד, מכיוון שהיא מבוססת על שיתוף פעולה בין הלומדים או במילים אחרות - 'לשחק עם-' (חבר) כהכנה ל'מישחק נגד-' (היריב). מודל ההוראה המורחב מבוסס על 8 קבוצות של מישחקים המתפתחים ברצף ובאופן מדורג. פיתוחם מאפשר ללומד לשחק כבר בשלבים הראשונים של תהליך הלמידה, גם אם הלומד טרם רכש את היכולות התנועתיות הדרושות ואת המיומנויות הספציפיות. מודל ההוראה המורחב נותן בידי המורה כלים לשילוב בין הגישות השונות: הוראת מיומנויות בגישת המיומנויות, שילוב מישחקים בגישה האינטגרטיבית (8 קבוצות המישחקים) וגישת המישחק הקלאסית (נגד היריב). 3 יחידות ההוראה המתפתחות המוצגות בסיום הסדרה ממחישות את מודל ההוראה המורחב הלכה למעשה באמצעות תכנית מפורטת של שלושה שיעורים לדוגמה.

רשימת המקורות שמורה במערכת.